

Neizravno javno financiranje visokog obrazovanja

MAJA VEHOVEC

Ekonomski institut Zagreb

doi: 10.3935/rsp.v16i2.878

U svim europskim zemljama visoko obrazovanje dominantno ovisi o javnim izvorima financiranja, a tek u manjoj mjeri o privatnim izvorima. Javno financiranje visokog obrazovanja sastoji se iz **izravnog javnog financiranja** visokoškolskih ustanova i **neizravnog javnog financiranja** (ili neizravnih državnih potpora) korisnika usluga odnosno studenata. Izravno javno financiranje u rijetkim je slučajevima dovoljno izdašno da omogući besplatno studiranje, a pogotovo to nije slučaj u zemljama kao što je Hrvatska koja je 1994. godine imala 63 registrirane javne ustanove u visokom obrazovanju da bi taj broj narastao na 111 javnih ustanova 2007. godine (MoSES, 2007.). Zbog rasta i unapređenja infrastrukture (primjerice novih zgrada, laboratorija i sl.) rastu ukupni troškovi javnog financiranja koji ne mogu pokriti sve troškova koje imaju visokoškolske ustanove. Zbog toga one upisuju dodatne kvote studenata koji participiraju u troškovima školarina. Nedostatke takvog modela financiranja najviše osjećaju studenti, ali i društvo u cjelini jer dio mlade populacije, unatoč svojim sposobnostima, nema financijskih uvjeta za takvu vrstu obrazovanja. Zbog toga svaka zemlja treba razviti sustav financijske pomoći studentima putem neizravnih oblika javnog financiranja.

Neizravno javno financiranje ima višestruko korisne učinke za studente, ukupan sustav visokog obrazovanja i društvo u cjelini. U prvom redu radi se o učinku povećanja raspoloživog dohotka za studenta i njegovu obitelji zbog čega visoko obrazovanje postaje dostupnije širem krugu po-

tencijalnih studenata slabijeg dohodovnog statusa ili socijalno ugroženog statusa. Nije manje zanimljiv učinak koje takve potpore imaju na sustav društvenih vrijednosti jer se nagrađuju studenti koji najbolje izvršavaju svoje obveze čime se promoviraju poželjne društvene vrijednosti nagrađivanja zasluga za uloženi rad i rezultat rada. One spadaju u horizontalne državne poticaje koji su prema principu jednakosti u kriterijima zasluga i/ili potreba dostupne svim korisnicima. One su ekonomski i politički legitiman sustav financijskih instrumenata pomoći studentima koji se distribuira kroz mrežu stipendija i povlaštenih kredita te putem pomoći obitelji kroz porezne olakšice.

Država je odgovorna za izbor pravednih mjerila, transparentnost u dodjeli potpora te kontroli distribucije potpora što zahtijeva vrlo učinkovito funkcioniranje javne administracije. Drugim riječima, državne potpore studentima učinkovite su onoliko koliko je učinkovita njihova kontrola (EIZ, 2008.). Upravo u ovom dijelu neizravnog javnog financiranja postoje značajne razlike među europskim zemljama zbog čega je nemoguće tvrditi koja je varijacija kombiniranog modela javnog financiranja visokog obrazovanja učinkovitija od druge. Stoga se može zaključiti da je učinkovit svaki model javnog financiranja u kojem povećanje izdataka za visoko obrazovanje prati rast broja diplomiranih studenata koje tržište rada prihvaća. Samo povećanje javnih izdataka u visokom obrazovanju neće doprinijeti učinkovitosti sustava visokog obrazovanja ukoliko se financiranje ne kontrolira u odnosu na rezultate studiranja

i uspješnost plasmana stečenih znanja i vještina na tržištu rada.

Europske zemlje imaju već više desetljeća iskustva s neizravnim državnim potporama kroz sustave stipendiranja i kreditiranja studenata, dok bivše tranzicijske zemlje, u koje spada i Hrvatska, imaju ograničeno iskustvo u stipendiranju studenata i tek početno iskustvo u praksi kreditiranja studenata. Prema dostupnim statističkim podacima (Eurostat) studenti u Hrvatskoj do sada su koristili mali udio subvencija u ukupnim javnim izdacima za visoko obrazovanje od 4% (2005.) u usporedbi s Bugarskom (11%), Mađarskom (16%) i Slovenijom (24%). U Hrvatskoj su najčešći dopunski izvor financiranja studija studentske stipendije koje olakšavaju troškove studija manjoj grupi studenata. Veća grupa studenata ovisi o obiteljskom dohotku, dakle privatnim izvorima, zbog čega određene dohodovne i socijalne skupine nemaju adekvatne uvjete za studiranje. U Hrvatskoj

je stoga nužno jedan dio javnog financiranja usmjeriti na neizravne državne potpore studentima za troškove školarina i standarda studentskog života jer se ukupan broj studenata u Hrvatskoj u proteklih desetak godina stalno povećavao, a broj studenata koji su dobili pravo na besplatnu školarinu na teret MZOŠ-a ostao je približno jednak i njihov se udio u studentskoj populaciji smanjuje. Pri tome je važno uspostaviti iste ili slične oblike državnih potpora koje imaju studenti u drugim europskim zemljama te primijeniti transparente kriterije i mjerila za praćenje njihove distribucije.

LITERATURA:

- Ekonomski institut Zagreb (2008). *Subvencioniranje prehrane i smještaja studenata*. Radna studija. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Ministry of Science, Education and Sports (2007). *OECD Thematic Review of Tertiary Education – Country Background Report for Croatia*. Zagreb.